

Cit a vnímavost

Masaryk má za to, že „cit je slepý“ (ono se to tak ostatně říká dost všeobecně); ale to je omyl, přinejmenším pak nepřesnost či polopravda. Jde ovšem o to, jak chápeme, co to je ten „cit“: citem totiž vždycky něco také vnímáme, reagujeme na to už tím citem, cit není jen pouhým doprovodem toho, co vnímáme nebo poznáváme, ale je vždy také součástí toho vnímání a poznávání. Jsou skutečnosti, které ani nemůžeme jinak vnímat, pokud to třeba nemáme rádi (nebo naopak neradi). Scheler dost přesvědčivě, myslím, upozornil právě na důležitost „lásky“ pro poznávání. To pak znamená, že onen tzv. „slepý cit“ je abstrakce, vlastně konstrukce – nic takového neexistuje, nelze to izolovat, osamostatnit a postavit třeba proti „rozumu“. Citem reagujeme na určitou (ale celou, pro nás celou) situaci, nikoli na jednotlivé „předměty“, izolované „věci“; je to ovšem jen jakoby první reakce (ne časově, může i přetrvávat), ale je to jakási příprava k reagování konkrétnímu, k akci, k činu. Tam už jde o jistý rozvrh, plán, program – a tam už se proto uplatňuje i naše zkušenost předchozí, znalosti, vědomosti atd. – a proto tam je také na místě kritická funkce rozumu. To, že „cit“ může být také nepravý, je jistě pravda, ale nepravý může být i „rozum“, i rozum se může mýlit. Výhoda rozumu je ovšem v tom, že rozum je schopen se k sobě kriticky vracet, podrobit sám sebe reflexi; toho cit není schopen, ten může být jen vyvažován jiným citem, a ovšem také úvahou, rozumem; a může být zesilován nebo zeslabován – a v tom už je možná účast rozumu a rozvahy. Vědomí dovoluje toto zesilování i zeslabování, a proto je tak důležité vědomě udržovat jakousi rozvážnost, nepodléhat okamžitému zesílení, ale nenechat také všechno upadnout do nicoty, tj. do naší lhostejnosti. Netečnost, lhostejnost je jen jednou krajností, stejně tak jako rozčilení, nadšení, prudkost.

(Písek, 110508-1b.)